

Polttavia kysymyksiä Euroopalle

Stuart Hall: Mitä on tekeillä? Esseitä vallasta, uusliberalismista ja monikulttuurisuudesta. (Mikko Lehtonen ja Olli Löytty toim.). Tampere: Vastapaino, 2019, 273 s. ISBN 978-951-768-715-7

Eurooppalaiset yhteiskunnat ovat käyttäneet globaaleja periferioita hyväkseen kolme vuosisataa. Kolonialismiin, imperialismiin ja rasismiin nojautuen nämä yhteiskunnat ovat yhtäaikaaisesti tuottaneet heille toisia ihmisryhmiä: ryhmiä, joita leimataan *etnisiksi* normatiivisen valkoisuuden kontekstissa. Nämä yhteiskunnat ovat oppineet olemaan sietämättä erilaisuutta. Kun he nyt löytävät itsensä – kun me löydämme itsemme – globalisoituneessa maailmassa, jossa muuttaminen on yhä tavallisempaa, kysymys kuuluukin: oppivatko eurooppalaiset yhteiskunnat elämään tämän tuotetun erilaisuuden keskellä? Voivatko etuoikeutettuun ja hegemonisen vallan asemaan totuttuneet valkoiset eurooppalaiset oppia olemaan etninen ryhmä muiden joukossa – oppia elämään omana itsenään alentamatta muita?

Nämä kysymykset Stuart Hall nimesi Euroopan polttavimmiksi ongelmiksi jo vuonna 1989 pitämässään esitelmässä ”Rasismi ideologisena diskurssina”, joka on julkaistu Mikko Lehtosen ja Olli Löytyn toimittamassa erinomaisessa esseekokoelmassa *Mitä on tekeillä? Esseitä vallasta, uusliberalismista ja monikulttuurisuudesta* (2019). Hallin tähdellisessä kysymyksessä kakuu Aimé Césairen *Discours sur le colonialisme* -esseessä (1950) esiintyvä toteamus: yhteiskunta, joka ei osaa ratkaista tuottamiaan ongelmiaan, on tuhoon tuomittu yhteiskunta. Katsoessamme eteenpäin myös Athena Farrokhzadin runo *Brev till Europa* (2018) kantaa samansuuntaista ajatusta esimerkiksi runon kysyessä Euroopalta, miksi sen kirjastot ovat täynnä kyneleitä. Césairen ollessa melko vakuuttunut eurooppalaisten yhteiskuntien paheksuttavuudesta Hallin tekstejä sen sijaan luonnehtii, jos ei optimismi, ainakin lempeä pedagoginen lähestymistapa, joka varoo jakamasta tuomioita tulevasta samalla kun se onnistuu sisällyttämään kriittistä näkökulmaa vallasta ja eurooppalaisen kolonialismin tuhoisista seurauksista.

Suomennoskokoelma koostuu seitsemästä esseestä sekä teoksen toimittajien mainiosta esipuheesta, joka valottaa Stuart Hallin ajattelua, työtä ja elämää. Jokaisen esseen erikseen kom-

mentoimisen sijaan pyrkimykseni on tässä arvioissa käsitellä paria niistä kokoelman tarjoamista lukuisista tematiikoista, jotka näyttäytyvät erityisen ajankohtaisilta. Esseitä lukiessa on mahdotonta kerta toisensa jälkeen olla hämmästyttäen siitä, miten Hallin 1980- ja 1990-luvuilla julkaisemat analyysit kommentoivat 2010-luvun ajankohtaisia aiheita analyttisellä tarkkuudella. Tuomalla yhteen menneisyyden ja nykyajan kokoelma luo tunteen jatkumosta, ajan hitaudesta.

Kokoelman keskeisimpiin teemoihin kuuluvat jokaista tekstiä läpileikkaavat, käsitteelliset keskustelut luokasta, rasismista, rodusta ja etnisyydestä, identiteetistä, kolonialismista, kapitalismista sekä niiden risteyksistä. Hallin esseitä ja ajattelua voisi nimetä käytännön intersektionaalisuudeksi, sillä hän soveltaa tätä analyysitapaa kuitenkin ripustautumatta teoreettiseen viitekehykseen. Myös merkityksien luomisen (tai *merkityskarttojen*) tarkastelun yhteydessä valtastrategioiden voisi ajatella olevan esseiden jonkinlainen metodologinen lähtökohta. Esseissään Hall myös viittaa omakohtaisiin kokemuksiinsa luoden kiinnostavia rajapintoja teorian ja eletyn arjen välille. Esimerkiksi analyysi uudesta politiikasta, jossa nationalismin sijaan etnisyys muodostaa identiteettien uuden lähteen, lähtee liikkeelle

Hallin toteamuksesta, että hän on huomannut siirtyneensä marginaalista keskiöön.

Hallin mukaan rakenteellisesti eriarvoistava uusliberaali talousjärjestelmä yhdistettynä ”marginaalien sopimattoman ilmaantumisen keskukseen” muodostaa monikulttuurisuuden kysymyksen ytimen, joka on saanut tärkeän sijan länsimaissa poliittisissa kiistoissa. Toki Euroopassa on aina elänyt marginaaliin sijoitettuja ihmisiä, mutta Hall sanoo keskittyvänsä globalisaatioprosessin kiihtymisen vaikutuksiin. Monikulttuurisuutta koskeva kysymys on niin ikään noussut kansallisen identiteettikriisin keskiöön, sillä se haastaa eurooppalaisia kansallisia kertomuksia, jotka tuottavat tarinaa yhdistyneistä ja yhdenmukaisia kulttuureja omaavista valtioista. Britit, joiden kansallista identiteettiä on Hallin mukaan syvästi muokannut imperiaalinen kokemus, ovat viime vuosikymmeninä alkaneet tuntea itsensä ”marginaalisiksi”. Hall määrittää englantilaiset hegemonisena vähemmistönä. Lisäksi Hall palaa jatkuvasti erojen järjestelmän rakentamiseen, esimerkiksi suhteessa englantilaiseen identiteettiin, jonka englantilainen yhteiskunta määrittelee Hallin mukaan ahtaan rasistisella tavalla.

Analysissään Hall keskittyy paljolti Isoon-Britanniaan,

mutta lukiessa tekstejä nykypäivänä ajatukset eivät ainoastaan sivua Brexitiä, vaan myös laajemmin länsimaissa kasvavaa oikeistopopulismia ja äärioikeistolaisuutta. Hall tunnistaakin etnisen nationalismin vahvan uudelleen heräämisen ja huomauttaa, että sekä kolonisoivilla että kolonisoiduilla kansoilla on havaittavissa etnisyyden henkiin herättämisen strategia. Kirjoittaja ei kuitenkaan jätä mainitsematta strategioiden välisiä perustavanlaatuisia eroja. Euroopassa hallitsevien etnisten ryhmien paluu etnisyyteen on selkeästi kytköksissä niin sanottuun ”puolustusmielialaan” sekä rasismiin ja fasismiin kasvuun. Vähemmistöyhteisöissä on pikemminkin kyse valtakulttuurin ulkopuolelle suljetuksi tulemisen kokemuksista ja vastareaktiosta rasismiin (esimerkiksi näin Hall analysoi mustan identiteetin kehittymistä).

Erityisen kiinnostava on Hallin kriittinen keskustelu klassisen marxismin aiemmin suostamasta väärän tietoisuuden käsitteestä, jota soveltaen vasesemmistö on pitkään ajatellut, että työväenluokan harjoittama rasismi on looginen mahdollisuus ja että hallitseva luokka ideologisesti sumuttaa alempia luokkia vastoin heidän todellisia etujaan. Hallin osuvin kritiikki väärän tietoisuuden käsitettä kohtaan perustuu hä-

nen havaintoonsa, että käsite keskittyy siihen, mikä tietyissä tilanteissa on valheellista, sen sijaan että kysyisi, mikä siinä on *totta*. Havainto esittää lukijalle itsekriittisen pohdinnan vaatimuksen. On äärimmäisen helpoa ja mukavaa ajatella, että ”muilla” on väärä tietoisuus, jos eivät tunnista ilmeisesti havaittavissa olevaa pääoman hyväksikäyttöä. Hall nostaa esille ajattelutavan piilevän elitismin huomauttaessaan, ettemme voi olettaa maailmassa olevan vain yhtä ainoata totuutta, jonka kaikki muutkin jonain päivänä automaattisesti ymmärtäisivät. Hall ehdottaa, että pitäisi tarkastella työväenluokan tietoisuuden ja käytäntöjen konkreettista, empiiristä kehitystä. Alati muuttuvia aineellisia intressejä ja lojaalisuussuhteita analysoimalla saamme tarkemman käsityksen ihmisten valinnoista. Essee thatcherismista ja uusliberalismista keskustelevat syvällisesti tämänkaltaisista siteiden ja keskinäisten riippuvuuksien voimista luoden laajempaa ymmärrystä ihmisten erilaisista tietoisista valinnoista.

Sen sijaan Hallin määritelmä rasismista tietoisuutena, joka on ”yhtä lailla autenttinen kuin mikä tahansa sosiaalisen tietoisuuden muoto”, on hieman vaikeampi sulatella. Keskusteluja rasismista on käyty jo moneen otteeseen, minkä takia on perusteltua ajatella rasismia

juuri ”vääränä tietoisuutena” ja ymmärryksen puutteena. Näin emme kuitenkaan Hallin mielestä tule saamaan otetta rasismista ilmiönä. Sen sijaan meidän pitää Hallin sanoin pyrkiä ymmärtämään, miten tietyt alistetut ryhmät saattavat löytää rasismista identiteetin ja itseymmärryksen muodon tilanteessa, jossa rodullisen eriarvoisuuden ideologia on muovannut sosiaalista elämää läntisessä maailmassa.

Nykyaikana ymmärrykseen kehottaminen tuntuu hieman vieraalta. Hallin teksteissä ymmärtäminen ei ole kuitenkaan sama asia kuin *hyväksyminen*. Sen sijaan hän on rasisminvastaisen taistelun puolestapuhuja, joka samanaikaisesti tarkastelee merkitysten tuottamista ja siihen yhdistettyjä valtastrategioita, jotka synnyttävät rassistisia ideologioita. Käsitteellisessä keskustelussaan identiteetistä erontekoina Hall nostaa esille, että myös rasismin vastustamisessa on kyse yhteiskunnallisen identiteetin tuottamisesta. Hall toteaaakin, että antirasismia ei synny, ellei sitä poliittisesti synnytetä – elleimme aktiivisesti tee rasisminvastaista politiikkaa.

Tärkeimmäksi poliittiseksi vaatimukseksi Hall identifioi sosiaalisen tasa-arvon ja rodullisen oikeudenmukaisuuden yhdistettynä kulttuuristen erojen tunnistamiseen. Vapauden,

tasa-arvon ja erojen välisiä suhteita tulisi järjestää radikaalisti uudelleen. Ymmärrän tämän yhtenä vastauksena kokoelman alussa esitettyyn polttavaan kysymykseen. Kokonaisuudessaan kokoelma esittää johtolankoja ja ehdotuksia lukijalle – meille, jotta voisimme yhdessä kyetä ratkaisemaan Euroopan polttavimmat ongelmat. Näin ollen kokoelma vastaa hyvin Hallin teorialle esittämään olennaisempaan edellytykseen: käytäntöihin vaikuttava tiedon tuottaminen, jonka tavoitteena on maailman muuttaminen.

Elisabeth Wide

Kummat kokemukset ja ”normaali”

Marja-Liisa Honkasalo ja Kaarina Koski (toim.): *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset*. Helsinki: SKS, 2017, 360 s. ISBN 978-952-222-891-8

Oletko joskus kokenut kummia? Kenties kuullut outoja ääniä, joiden ei kaiken järjen mukaan pitäisi kuulua, tai nähnyt silmäkulmastasi jonkin hahmon liikuvan kodissasi, jossa ei pitäisi olla muita? Jos olet, et ole kokemuksinesi yksin. Mahdollisesti jopa joka toinen suomalainen on elämänsä aikana kokenut asioita, joita on vaikea omaan

aiempaan kokemus- ja aistihavaintomaailmaan perustuen selittää. Marja-Liisa Honkasalon ja Kaarina Kosken toimittama teos *Mielen rajoilla: Arjen kummat kokemukset* pureutuu tällaisiin tavallisten suomalaisten selittämättömiin kokemuksiin monitieteisesti. Teos kysyy, miksi sekä arjen kummista kokemuksista keskusteleminen että niiden tutkiminen on niin latautunutta ja usein stigmatisoitua. Millä perustella kummia kokemuksia arvioidaan normaaliksi ja kenellä on valta määrittellä, mikä on normaalia?

Artikkelikokoelma perustuu Honkasalon johtaman Suomen Akatemian rahoittaman Mieli ja toinen -tutkimushankkeen saamiin 224 kirjeeseen, joissa ihmiset kuvaavat arkikäsitysten ylittäviä kokemuksiaan ja sitä, kuinka vaikeata näistä kokemuksista on ollut kertoa jopa kirjoittajan omalle lähipiirille. Kirjan kirjoittajat lähestyvät kirjeiden kertomuksia elettyjen kokemusten näkökulmasta. Näitä kokemuksia on hyvin erilaisia: epätavallisia tuntoaistimuksia, unennäköä, kumppanieläinten viesteiksi ymmärrettyä käytöstä, kuolleiden läheisten tai enkelien kohtaamisia ja kommunikointia eri tavoin tuonpuoleisen kanssa. Teoksen kirjoittajat toteavat, että kummat kokemukset ovat sallittuja, jopa toivottavia, esimerkiksi taiteen, uskonnon ja mediakulttuurin viitekehysis-